

לסמוך על תביעתו במקום בדיקה.

אמר רב כהנא: שאלתינהו לאינשי ביתי לנשותיהם דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע: כי אתו רבנן מבי רב — האם מצרכי לכו בדיקה או לא? ואמרו לי הנשים: לא מצרכים אותנו לבדוק, וכדין הברייתא, שדי בתביעה.

והוינן בה: אמאי שאל רב כהנא את הנשים? ולישילינהו לדידהו, לבעליהן?

ומשנינן: דילמא אינהו קא מחמירי אנפשיהו, שיתכן שלעצמם הם היו

בדיקה ממש אלא די בתביעה [וגם לדעת שמואל די בתביעה], שאילולי היתה בטוחה שהיא טהורה היתה בודקת עצמה (188).

אמר ליה רב פפא לרבא: מהו למיעבד כי הא מתניתא? האם אפשר לסמוך על ברייתא זו למעשה, שאין צריך דוקא בדיקה אלא די בתביעה, או שמא אין לסמוך עליה, אלא היא חייבת לבדוק? (189)

יב-ב אמר ליה רבא לרב פפא: סודני [תלמיד חכם]! — לא! אין לה לבדוק, משום דמגניא באפיה, שאם תצריכנה בדיקה (190) לפני תשיש היא תתגנה בעיניו, ואפשר

הרי באה שימת לב זאת במקום שימת לב של בדיקה, ומשמעות הלשון הוא: אין לך שימת לב גדולה מזו!

אולם הראב"ד [בבעלי הנפש ש ה, וראה רשב"א ה א], ביאר שמשעת התביעה ואילך שמה אל לבה אם יש דם בבית החיצון, ודייקו הראשונים מדבריו שבק בבדיקה לטהרות צריך לבדוק בחורים וסדקים, אך לבעלה די בקינוח, אך בתוס' רא"ש לעיל [ה א] נקט להיפך עיי"ש.

189. רש"י פירש שהנידון בבדיקת ערה בעלה, ושאל רב פפא "מי בעיא בדיקה או תביעה". ותוס' [ד"ה מהו] הבינו בדבריו שהנידון אם צריך כלל בדיקה, ויתכן שאינה צריכה אפילו תביעה. ולפיכך תמהו על תשובת רבא "דמגניא באפיה", שהרי תביעה בערה אין בה חשש זה. וביאר המהרש"א שרש"י נקט שתביעה באה תחת בדיקה, וכיון שלו תקנו בדיקה, אין צריך אפילו תביעה. וראה רמב"ן.

עוד פירש רש"י בלישנא אחרינא, שהנידון היה אם צריכה בדיקה או די בתביעה, ועל כך השיב רבא שאינה טעונה בדיקה הכי מגניא

והוסיפו לבאר, שהקושיא מהברייתא על שמואל, היא משום שמשמע מתוספת הלשון "נשיהם להם בחזקת טהרה" שמדובר בעסוקה בטהרות.

187. תוס' לעיל [יא ב ד"ה תניא] נקטו דהיינו בין אם יש לה וסת ובין אם אין לה, וביארו כאן [ד"ה כיון] דהיינו משום שהבא מהדרך מאריך בפיוס, ונמצא שהשוהה בעיר אסור בלא בדיקה. אולם רש"י [ד"ה אין] נקט שגם השוהה בעיר והניח אשתו בחזקת טהרה בא לו בתביעה ואינה טעונה בדיקה.

188. תוס' [ד"ה כיון] כתבו שדוקא הבא מן הדרך די בתביעה כיון שאז הוא מאריך בפיוס אשתו על כן אפשר לסמוך על זה שאילו היתה טמאה ודאי היתה נזכרת שהרגישה בשעת ראייה.

ולביאורם נמצא כי לשון הגמרא "אין לך בדיקה גדולה מזו" מלמדנו שעיקרה של חובת הבדיקות של העוסקת בטהרות היא כדי לחנכה לשים לב בתדירות לטהרות. ולכן, אם שמה לב בגלל תביעתו ופיוסו של בעלה הבא מן הדרך,

מחמירים להצריך את נשותיהם לבדוק, אבל לרב כהנא הם היו עונים כהלכה, שמספיק תביעה ואין צורך בבדיקה. ולפיכך שאל רב כהנא את נשותיהן כדי לדעת אם יש מקום להחמיר, כי רב כהנא רצה להחמיר כמותם, באם היו נוהגים בחומרה זאת.

תנו רבנן: אשה שאין לה וסת – אסורה לשמש אפילו בבדיקה לפני תשמיש, דדילמא תראה בשעת תשמיש⁽¹⁹¹⁾.

ואין לה לא כתובה [כיון שמצוה לגרשה הרי היא יוצאת בלא כתובה]. **ולא פירות** [שלמרות שאין לה כתובה אין הבעל חייב להחזיר את הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה]⁽¹⁹²⁾. **ולא מזונות** [שאין לו חיוב לפרנסה]. **ולא בלאות**. [בלאי-הבגדים, שכל אשה המכנסת בגדים בשומת-כתובתה, בעלה לובשם עד שיכלו, ובצאתה היא זכאית לקבל אותם כשהם בלויים. וזאת שמצוה לגרשה אינה זכאית לקבלם]. **ויוציא, ולא מחזיר עולמית – דברי רבי מאיר**.

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: הרי היא יכולה להשאר תחת בעלה, ותהיה משמשת בשני עדים [סדינים], אחד לפני תשמיש

ואחד לאחר תשמיש.

ומסביר רבי חנינא את תקנתה על ידי שתשמש בעדים:

הן, עידי הבדיקה, שעל ידם נמצא הדם – **עותה, שנטמאת מכח הבדיקה בהם. ועל כן** –

הן גם תקננה! שעל ידי עד הבדיקה לפני תשמיש היא מותרת לשמש, אם לא ימצא עליו דם.

משום אבא חנן אמרו: אוי לו לבעלה! [ובסמוך תתבאר כוונתו].

ומבאר הגמרא את שיטת רבי מאיר:

”אסורה לשמש” – דילמא מקלקלת ליה, שיש לחשוש שתראה בשעת תשמיש.

”ואין לה כתובה” – כיון דלא חזיא לביאה לית לה כתובה.

”ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות” – לפי שהם תנאי-כתובה וככתובה דמי.

באפיה, ודי בתביעה, וביאור דבריו בערוך לנר. תוס' ביארו: א. מדובר בישנה בין שהיא עסוקה בטהרות ויש לה וסת, ובין כשאין לה וסת ולבעלה והנידון אם הקולא בישנה היא רק לגבי בדיקה אך טעונה תביעה. ב. אם הקולא בישנה היא רק כשהוא בעיר ויודע את מצבה, אך כשבא מן הדרך טעונה תביעה. או שאפילו הבא מן הדרך אין צריך תביעה. ג. באופן שיש לה וסת אם צריכה לבדוק לטהרות, והיינו

שהנידון אם הלכה כברייתא או לא.

190. לפי רש"י שהנידון על ערה, הגנות היא בבדיקה [ואם הנידון על תביעה, היא תלויה בדין בדיקה].

ולתוס' שהנידון על ישנה, הגנות היא בעצם הצורך להקיצה [ראה ד"ה אמר].

191. להלן לט א מבואר שהאיסור הוא רק

איכא דאמרי — לרבי מאיר אמר ליה [שהתייחס אבא חנון לדברי רבי מאיר שיוצאת בלא כתובה, וחלק עליו, וסבר שיש לה כתובה. וזהו שאמר — אוי לו לבעלה], **דבעי לאגבויה כתובתה.**

איכא דאמרי: לרבי חנינא בן אנטיגנוס קא אמר ליה, שאין להתירה לשמש בעדים משום ד"אוי לו לבעלה", דמקלקלת ליה! שאף על פי שבדקה לפני תשיש ונמצאה טהורה יש לחשוש שמא תראה בשעת תשמיש.

ועתה מביאה הגמרא מימרא שלישית בשם שמואל, בדיני בדיקה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס שאשה שאין לה וסת משמשת בשני עדים.

והוינן בה: **ובמאי** על איזה אופן אמר שמואל "הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס"?

אי בעסקוקה בטהרות — **הא אמרה שמואל חדא זימנא** [בעמוד הקודם, וכפי שיבואר מיד בהמשך הגמרא] שאשה שאין לה וסת משמשת רק בבדיקה (194).

ומה ששינונו "ויוציא, ולא יחזיר עולמית" — הוינן בה: **פשיטא!**? שהרי אם יוצאת משום שאין לה וסת, כל שכן שלא יחזירנה?!

ומבארנין: **לא צריכא** — דהדרה ואתקנא! שעתה יש לה וסת, ומותרת להנשא.

מהו דתימא — ליהדרה, קא משמע לן שאסור להחזירה. משום דזימנין דאזלא ומנסבא לאחר, שאינו יודע שאין לה וסת, ומתקנא [שקובעת לה וסת] בהיותה תחת השני, ואמר הבעל הראשון שהוציאה: **אלו הייתי יודע שכך יהיה** — **אפילו הייתם נותנים לי מאה מנה כדי להוציאה, לא הייתי מגרשה!** ונמצא גט בטל [משום שיש אומדנא דמוכה שעל דעת כך לא גרשה], ובניה מהשני ממזרין. ולפיכך תקנו שהמוציא את אשתו משום שאין לה וסת יודיעוהו בעת הגירושין שגם אם תיתקן לאחר מכן לא יוכל להחזירה, ולא יוכל עוד לטעון ש"אלו הייתי יודע לא הייתי מגרשה" (193).

וממשיכה הגמרא להסביר את דברי התנאים בברייתא:

משום אבא חנן אמרו — **אוי לו לבעלה.**

שהועילה מחילתה בטעות לפוטרו מהחזרת הפירות, ראה בב"מ [סו ב] שחילק בין מחילה בטעות למחילה בדבר שטועה מתחילתו. ועיין הערה הבאה.

193. לביאור תוס' בפירות נכסי מלוג נמצא לכאורה שהאיסור להחזירה שייך רק אם ידע, ויכול לטעון על גירושי טעות, ויהיו בניה ממזרים, אך כשלא ידע חדא משום מקח טעות

בימים הראויים לנדוטה, שאסורה לשמש אפילו אינה רואה דם, ולא במשך י"א הימים הראויים לזיבתה.

192. תוס' [ד"ה לא] כתבו שאינו מחזיר פירות נכסי מלוג בין אם ידע חסרונה קודם שנשאה כי היא מרגילתו לעבירה ובין אם לא ידע, כי הוא מקח טעות ומוחלת לו, כי ניחא לה שיצא עליה שם שהיא ראויה לאישות. אך הרשב"א נקט

בטהרות, שלכן חייבת בדיקה. אבל באינה עסוקה אינה חייבת בדיקה.

ומתרצת הגמרא: אכן מדובר בעסוקה בטהרות, אך אין זו מימרא כפולה של שמואל, אלא מאן דמתני הא, לא מתני הא שמימרא אחת אמר רב יהודה בשם שמואל, ומימרא שניה אמר רבי אבא בר ירמיה בשמו. והם אינם מודים זה לזה אלא כל אחד סבור שרק מימרא אחת אמר שמואל.

ואי בשאינה עסוקה בטהרות — הא אמר שמואל, באותה מימרא: כל לבעלה, אשה אשר אינה עוסקת בטהרות — לא בעיא בדיקה!?

ומביאה הגמרא היכן אמר שמואל שני דינים אלו.

דאמר רבי זירא אמר רבי אבא בר ירמיה אמר שמואל — "אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק" ואוקימנא לה [בעמוד הקודם] ששמואל אמר דבריו בעסוקה

הדרן עלך שמאי אומר

את המשנה שבאינה עסוקה אינה חייבת לבדוק, וכאן הוסיף שאם עסוקה חייבת לבדוק. ובביאור שני - הוא דעת רבינו חננאל - כתב, שנחלקו האמוראים בדעת רב יהודה אמר שמואל, שלעיל סבר שרק לטהרות צריכה בדיקה, וכאן סבר שאפילו אינה עסוקה צריכה בדיקה לבעלה.

ולא יהא איסור בנשואיה לאחר ויוכל להחזירה, וראה תוס' בגיטין [מו ב, ובחידושי הגרעק"א שם].

194. רש"י תמה הרי רב יהודה אמר גם לעיל [יא ב] שהמשנה מדוברת בעסוקה בטהרות, וביאר שלא נחלקו לדינא, אלא שלעיל רק ביאר

פרק כל היד

מתניתין:

אך אם הוא באנשים — תקציץ היד המרבה לבדוק, משום שמביאה את הבודק לידי מכשול חמור של הוצאת⁽²⁾ זרע לבטלה.

גמרא:

ודנה הגמרא: מאי שנא נשים שבדיקתן המרובה היא משובחת, ומאי שנא אנשים שהיא אכזרית?

ג-א כל היד המרבה לבדוק [באנשים — אם לא נטמאו בטומאת קרי. ובנשים — אם לא נטמאו בנידה או בזיבה].

הרי, אם ריבוי הבדיקות הוא בנשים⁽¹⁾ — משובחת היד הבודקת, שמונעת אותה מלטמא טהרות ומלהכשיל את בעלה.

יוסף [אבן העזר כג, ד] מהזוהר שחמור הוא מכל עבירות שבתורה, והכריע כן גם בשו"ע [אה"ע כג, א]. וראה בזוהר פרשת ויחי [רי"ט עב] שהמשחית את זרעו נטרד מהעולם הבא בעוון זה יותר מכל העבירות, ואין עוון שאין לו תשובה מלבד עוון זה, ובגללו אין רואה פני שכינה יותר מכל העוונות.

ובראשית חכמה [שער הקדושה יז, טו] ביאר, שאין כוונת הזוהר לומר שאין תשובה כלל לעוון הזה, לפי שאין לך דבר שאין עליו אפשרות של תשובה, וכמו שמוכח מדור המבול, שחטאם היה השחתת הזרע, כמבואר בהמשך הסוגיא, ובגמרא בסנהדרין [קח, ב] נאמר שהמתין להם הקב"ה ק"כ שנה שמא יחזרו בתשובה. אלא כוונת הזוהר היא, שתשובתו קשה. וראה שם שהאריך לבאר דרכי התשובה הנצרכים לתיקון חטא זה.

ובקריינא דאגרתא [יב"ג] כתב, שעיקר התיקון לחטא זה הוא בלימוד התורה, ובפרט יגיעת התורה בשעה שאין לו תענוג מלימודו, ולומד משום שכן צוה השי"ת. וראה עוד בבאיור הלכה [תקעא, ד"ה ת"ח] שהביא שת"ח אשר תורתו אומנותו לא יסגף עצמו אפילו על עוונות ידועים, כי התורה היא מקוה טהרה ונמשלה לאש, וכל אשר יבוא באש, וטהר.

1. אשה שיש לה וסת קבוע לראיותיה ואין דרכה לראות בזמנים אחרים, פסק השו"ע [יו"ד קצו, ט] שגם היא בכלל דין המשנה וראוי שתבדוק גם שלא בשעת הוסת. ויש להסתפק האם גם מעוברת ומינקת שכתבה הגמרא לעיל [ד, ב] שמסולקות הן מדמים, מחויבות בבדיקה, או מכיון שהוכיח הרע"א [קמא, נו] שטבע העיבור וההנקה חזק יותר מטבע הוסת ומסלק האשה לגמרי מדמים פטורות. ונראה להוכיח שפטורה מהרמב"ם [איסור"ב ח, יא] שבימי זיבה אין צריך לבדוק משום שמסולקת היא בהם, ועיין לקמן לט, א שטבע העיבור וההנקה חזק יותר מטבע הזיבה, ולכן בימי זיבה מטמאה למפרע מעת לעת אף על פי שמעוברת ומינקה אינם מטמאות למפרע. ואם כן אם בימי זיבה פטורה כ"ש שפטורות מעוברת ומינקה, ואולם בחוט השני [קצו, יד] הכריע שגם מעוברת ומינקת ראוי שיבדקו.

בעיקר דין המשנה ביארו בשבט הלוי ובחוט השני [קצו, ט] שאין כוונת המשנה לשבח אשה המרבה בבדיקות בכל שעה, שאדרבה בזה תקלקל עצמה, אלא משובחת היא המוסיפה מעט יותר מעיקר הדין.

2. חומרת עוון הוצאת זרע לבטלה הביא הבית